

RICHTING EEN INCLUSIEVE STAD

Gendermainstreaming in
de ruimtelijke planning

Diagnose van genderongelijkheden in het Brussels Gewest

MAART 2026

STUDIE UITGEVOERD DOOR

PERSPECTIVE.BRUSSELS

Léone Drapeaud – Departement Territoriale Strategie

STUDIECONSORTIUM

Karbon' architecture et urbanisme Atelier Genre(s) et Sexualité(s)

Romina Cornejo Escudero – Karbon' architecture et urbanisme

Margaux Walter – Karbon' architecture et urbanisme

Géry Leloutre – Karbon' architecture et urbanisme

Muriel Sacco – Université Libre de Bruxelles (AGS)

Victor Lacôte – LGBTQIA+-consultant

Eva Kail – Experte Gender Planning stad Wenen

BEGELEIDINGSCOMITÉ

Vanessa D'Hooghe – equal.brussels

Corentin Dussart – Departement Territoriale Strategie

Elisa Donders – Departement Territoriale Kennis perspective.brussels

Cécile Houpert – Cel Internationaal perspective.brussels

Elsa Marchal – Bouwmeester Maître Architecte

Guillaume Petit – Dienst Participatie perspective.brussels

Yves Raibaud – Université Bordeaux Montaigne

Anne Tréfois – Dienst Scholen en Studentenleven perspective.brussels

LAY-OUT

Léone Drapeaud – Departement Territoriale Strategie

VERTALING

Oneliner

CARTOGRAFIE

perspective.brussels

Karbon' architecture et urbanisme

Victor Lacôte

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Antoine de Borman, directeur-generaal van perspective.brussels – Naamsestraat 59 – 1000 BRUSSEL.

De hier voorgestelde resultaten zijn louter ter informatie. Ze hebben geen wettelijk karakter.

Reproductie is toegestaan op voorwaarde dat de bron wordt vermeld.

VOORAF

VANWAAR DE AANDACHT VOOR GENDERMAINSTREAMING?

Perspective.brussels ondersteunt de ontwikkeling van het Brussels Gewest door de kennis en expertise aan te leveren die het gewest nodig heeft om zichzelf beter te begrijpen, vooruit te denken en duurzaam te groeien. Dat komt de levenskwaliteit van iedereen die er woont, werkt of op bezoek komt ten goede. Daarom wil Perspective sterker inzetten op gendersensitief werken.

Ruimtelijke planning dekt een brede lading: territoriale ontwikkelingsstrategieën op middellange en lange termijn, stadsvernieuwing en stadsprogrammering, de spreiding van voorzieningen van collectief belang of openbare diensten, mobiliteit, toegankelijkheid en veiligheid zijn allemaal thema's die een - directe of indirecte - invloed hebben op hoe mensen de veiligheid, het comfort, welzijn en plezier in de stad ervaren. Ze zijn tegelijk belangrijke hefboomen om de stad toegankelijker en ontvankelijker te maken voor al haar gebruikers.

Sommige ongelijkheden zijn duidelijk waarneembaar (bv. zichtbaarheid of geweld). Andere zijn zodanig verweven met het leven in de stad dat ze bijna vanzelfsprekend lijken, zeker wanneer ze een afspiegeling zijn van bredere maatschappelijke ongelijkheden. Het jarenlange onderzoek rond gender en

inclusie komt door de recente gebeurtenissen in de wereld op losse schroeven te staan. Dat maakt het des te belangrijker om stevige fundamenten te leggen voor een ruimtelijke planning die rekening houdt met de noden en leefwereld van iedereen.

Perspective werkt aan een strategie om gendermainstreaming in al haar ruimtelijke planningsopdrachten toe te passen. Gendermainstreaming betekent dat gendergerelateerde ervaringen en zorgpunten systematisch worden meegenomen in het ontwerp, de uitvoering, opvolging en evaluatie van beleid en programma's in alle domeinen van de samenleving, dit alles om uiteindelijk gendergelijkheid te bereiken.

Perspective wil een grondige en degelijke expertise opbouwen in verband met de manieren waarop ruimtelijke planning een positieve impact kan hebben op gendergelijkheid. Tegelijk wil ze deze inzichten praktisch vertalen naar haar tools en werkmethodes. Op die manier ruggensteunt Perspective een stadsplanning die rekening houdt met iedereen.

RICHTING EEN RECHTVAARDIGE STAD

Een rechtvaardige stad is een stad die iedereen - vrouwen, mannen, kinderen, ouderen, mensen in een kwetsbare situatie en LGBT-QIA+-personen - effectief toegang geeft tot de middelen die ze in het dagelijks leven nodig hebben. De rechtvaardige stad legt een verband tussen sociale rechtvaardigheid en ruimtelijke rechtvaardigheid : sociale ongelijkheden zijn territoriaal verspreid en ruimtelijke ordening kan ze verdiepen, ofwel verminderen.

oegankelijkheid verwijst naar een geleefde ervaring die tegelijk fysiek, financieel, cultureel en symbolisch is. Waardig wonen, vrij zorg ontvangen, dagelijks boodschappen kunnen doen dicht bij huis of toegang hebben tot passend onderwijs zijn allemaal basisbehoeften die niet in gelijke mate worden vervuld in verschillende gebieden en levenstrajecten. Het wijkniveau, dat vaak wordt voorgesteld als het niveau van nabijheid, garandeert deze rechten niet wanneer de middelen onvoldoende zijn afgestemd of ongelijk verdeeld zijn.

Dit hoofdstuk onderzoekt vier pijlers van het dagelijks leven - wonen, basisbehoeften, gezondheidszorg en onderwijs - en analyseert hoe ze beïnvloed worden door gender, in samenhang met andere kwetsbaarheidsfactoren zoals inkomen, gezinssituatie, mobi-

liteit en administratief statuut.

De rechtvaardige stad betekent erkennen dat de gelijke toegang tot basisvoorzieningen niet kan worden overgelaten aan marktmechanismen of aanbodlogica. Ruimtelijke planning kan als hefboom dienen voor een herverdeling en de basisrechten verankeren in de stedelijke ruimte als een noodzakelijke voorwaarde voor elk overheidsbeleid.

DE RECHTVAARDIGE STAD WAT NEMEN WE MEE?

WONEN

- Alleenstaande vrouwen, eenoudergezinnen en subgroepen van de LGBTQIA+ gemeenschap vertegenwoordigd in sociale woningen of zijn vaker slecht gehuisvest of dakloos.
- De huurmarkt blijft leefvormen discrimineren die afwijken van het heteronormatieve gezin.
- Er is nog steeds weinig steun voor collectief wonen en alternatieve woonvormen, ook al voorzien ze in specifieke noden gelinkt aan gender en bestaansonzekerheid.
- De ligging van betaalbare woningen garandeert niet altijd een gelijke toegang tot stedelijke voorzieningen en kansen.

BASISBENODIGDHEDEN

- Zorgen voor basisbenodigdheden is nog veelal een vrouwenzaak: vrouwen doen doorgaans de boodschappen en nemen zorgtaken op.
- Het voedingsaanbod in de buurt is ongelijk verdeeld, met tekorten in sociaal kwetsbare wijken in de rand.
- Markten, voedselbank en alternatieve of solidaire kanalen vervullen een essentiële maar onderschatte rol in de dagelijkse weerbaarheid van kwetsbare gezinnen.
- Winkeltrajecten maken deel uit van complexe dagdagelijkse verplaatsingen met meerdere doelen, die vaak niet zichtbaar zijn in de ruimtelijke planning.
- Winkeltrajecten maken deel uit van complexe verplaatsingen met meerdere doelen, die vaak niet zichtbaar zijn in de planning.

GEZONDHEIDSZORG

- Vrouwen zijn oververtegenwoordigd onder de personen die geen zorg opnemen, afhankelijk van hun sociaaleconomische situatie en de zorgtaken die ze opnemen.
- Vrouwen zijn oververtegenwoordigd onder de personen die geen zorg opnemen, naargelang hun sociaal-economische situatie en zorgtaken.
- Het zorgaanbod is ruimtelijk ongelijk gespreid, met een concentratie in de centrumwijken en een lagere dichtheid in de rand.
- LGBTQIA+-personen ervaren discriminatie in zorgstructuren, gaande van onwetendheid tot geen of een verkeerde behandeling, wat leidt tot wantrouwen en afzien van zorg.
- Gemeenschapsstructuren en verenigingen vervullen een cruciale brugfunctie voor precare patiënten, en zijn institutioneel kwetsbaar.

SCHOLEN EN KINDEROPVANG

- De toegang tot kinderopvang en voorzieningen voor jonge kinderen blijft ongelijk, met een merkbare druk in volksbuurten.
- Deze tekorten beperken de mogelijkheden om werk te vinden of een opleiding te volgen, vooral voor kwetsbare vrouwen.
- Verplaatsingen van en naar het kinderdagverblijf of de school structureren de dagelijkse mobiliteit volgens een logica met meerdere tussenstops, die vaak onderbelicht blijft in de ruimtelijkplanning.
- Vrouwen zijn nog steeds oververtegenwoordigd onder de beroepskrachten die werken met jonge kinderen, vaak in precare en ondergewaardeerde werkomstandigheden.

DE RECHTVAARDIGE STAD

AANDACHTSPUNTEN

1. Gegevens en statistieken

→ Meer en betere gegevens over de toegang tot wonen, voorzieningen en basisbehoeften verzamelen en uitsplitsen naar geslacht (op een intersectionele manier ook voor LGBTQIA+-personen en niet-traditionele gezinnen).

→ Aandacht besteden aan gender in cartografische analyses van de ligging van voorzieningen, gekoppeld aan sociaal-economisch profiel en gezinssamenstelling.

2. Kennisopbouw

→ De woondynamiek, dagelijkse boodschappen, ongelijkheden op het gebied van gezondheid en de toegang tot scholen op een intersectionele manier analyseren, met aandacht voor gender, bestaansonzekerheid, seksuele oriëntatie en gezinssituatie.

→ Meer zicht krijgen op discriminatie en specifieke obstakels waarmee kwetsbare vrouwen, eenoudergezinnen en LGBTQIA+-personen te maken hebben bij toegang tot basisdiensten.

3. Territoriale programmering

→ Een evenwichtige en geïntegreerde situering van verschillende woningtypes stimuleren, met aandacht voor bereikbaarheid, buurtdiensten en stedelijke voorzieningen.

→ De buurtstad ambiëren door in alle wijken voldoende en toegankelijke basisvoorzieningen te plannen, rekening houdend met de woondynamiek, de dagelijkse mobiliteitsgewoonten van vrouwen en mannen en de noden van kwetsbare bevolkingsgroepen.

→ De ontwikkeling van lokale welzijns- en gezondheidsvoorzieningen (medische huizen, gemeenschapscentra enz.) stimuleren en initiatieven vanuit verenigingen en rond alternatieve woonvormen steunen, om de lokale dynamiek te versterken en niemand uit te sluiten.

4. Tools en processen

→ De beschikbare ontwikkelings- en planningsinstrumenten (GBP, RPA, schoolcontracten, SVC, DWC, AHC, BBP..) herzien en ze aanvullen vanaf de diagnose om expliciet rekening te houden met genderspecifieke noden.

5. Participatie

→ Minderheidsgroepen (kwetsbare vrouwen, eenoudergezinnen, LGBTQIA+-personen en ouderen) actief betrekken bij het vaststellen van noden en bij het projectontwerp.

→ Optimaal gebruikmaken van de kennis en ervaring van gebruikers bij het gezamenlijk opstellen van het beleid en het opvolgen van projecten.

6. Evaluatie en monitoring

→ Genderspecifieke en intersectionele indicatoren ontwikkelen om de toegang tot, kwaliteit van en tevredenheid over huisvesting en buurtvoorzieningen te monitoren.

→ De impact van stadsbeleid en herwaarderingsprojecten op de leefomstandigheden van kwetsbare en minderheidsgroepen regelmatig evalueren.

→ Toezien op de dekking en afstemming van onderwijs- en gezondheidsvoorzieningen op infragemeentelijk niveau, rekening houdend met territoriale en sociale kenmerken.

RICHTING EEN VEELZIJDIGE STAD

De stad is niet neutraal. Ze wordt gevormd door normen, machtsverhoudingen en sociale posities die de stedelijke ruimte structureren. Vrouwen, LGBTQIA+-personen, personen van kleur, mensen en personen met een beperking zijn lange tijd verstoken geweest van legitimiteit, zichtbaarheid en het recht om te spreken. De 'veelzijdige stad' wil de mechanismen van uitsluiting zichtbaar maken en onderzoeken hoe de stad echt van iedereen kan zijn.

Dit hoofdstuk benadert deze thema's vanuit drie invalshoeken. Eerst wordt er gekeken naar de verschillende manieren waarop de openbare ruimte wordt gebruikt door mensen van verschillende genders, leeftijden en met verschillende lichaams. Daarbij wordt ingezoomd op alledaagse praktijken, maar ook op de gevolgen van het onzichtbaar zijn of het niet erkend worden in de openbare ruimte. Vervolgens wordt er dieper ingegaan op seksistisch, seksueel en LGBTQIA+-foob geweld, dat een vrij en gelijk gebruik van de stad verhindert. Tot slot wordt er ingezoomd op identiteitsvormende ruimtes — safe spaces, bewust niet-gemengde ruimtes, activistische of artistieke netwerken — die minderheids groepen in staat stellen om te bestaan, samen te komen en de stedelijke ruimte op te eisen.

De veelzijdige stad is geen vaststaande toestand, maar ook geen co-existentel gegeven. Het is een proces waarbij groepen hun recht op ruimte, verhaal, herinnering en collectieve bevestiging opeisen. De stad benaderen vanuit een genderperspectief en nadenken over identiteit betekent dat we in vraag stellen wie de macht heeft om te benoemen, te gebruiken en te vertegenwoordigen. Het betekent ook dat het gebruik van de ruimte wordt erkend als een hefboom voor beleidsverandering. Dit hoofdstuk belicht de zichtbare én onzichtbare dynamiek die Brussel vandaag vorm geeft.

DE VEELZIJDIGE STAD WAT NEMEN WE MEE?

VERSCHILLEND GEBRUIK VAN DE OPENBARE RUIMTE

- De openbare ruimte wordt gestructureerd door impliciete normen die bepaalde (valide, mannelijke) lichamen bevoordelen en de aanwezigheid van vrouwen, trans personen, personen van kleur en ouderen beperken.
- Het gebruik van de openbare ruimte door vrouwen en minderheden wordt gekenmerkt door strategieën van ontwijken, vermijden of aanpassen, die vaak niet zichtbaar zijn in de klassieke planningsinstrumenten.
- De mobiliteit van vrouwen is meer gefragmenteerd, gebeurt vaak met zachte vervoermiddelen en blijft beperkt omwille van huishoudelijke taken, onzekerheid en een gevoel van onveiligheid.
- Meerdere vormen van discriminatie (gender, afkomst, status, lichaamsbouw) beïnvloeden de toegang, legitimiteit en het comfort in de Brusselse openbare ruimtes.

VERSCHILLENDE VORMEN VAN ONVEILIGHEID

- Vrouwen en LGBTQIA+-personen worden getroffen door geweld in de openbare ruimte (intimidatie, aanvallen, beledigingen), vaak geconcentreerd op bepaalde plaatsen of op bepaalde momenten.
- Het gevoel van onveiligheid, hoewel subjectief, maakt dat ze zich gaan terugtrekken: ze vermijden bepaalde plaatsen of bepaalde tijdstippen om buiten te gaan, ze passen hun gedrag of uiterlijk aan.
- Het gevoel dat een landschapsinrichting geeft (licht, dichtheid, zichtbaarheid ...) verschilt van profiel tot profiel: waar sommigen op zoek zijn naar licht en zichtbaarheid, geven anderen de voorkeur aan schaduw of onzichtbaarheid om agressie te vermijden.
- Dagelijkse overlast versterkt de wijdverspreide uitsluiting van bepaalde groepen, vooral vrouwen van kleur, transpersonen en mensen met zwaarlijvigheid.

RUIMTES VOOR IDENTITEITSVORMING

- De keuze voor niet-gemengdheid biedt een uitweg aan dominante normen en opvattingen en stimuleert de vrije expressie van 'lichaam en woord' in verschillende domeinen, waaronder stadsplanning.
- Feest- en gemeenschapsruimtes, die vaak economisch kwetsbaar zijn, ondersteunen vormen van affectief leven en samenleven buiten de heteromonogame normen, wat belangrijk is voor de sociale verbondenheid van genderminderheden.
- De diversiteit binnen de LGBTQIA+-gemeenschappen maakt dat er aparte ruimtes ontstaan waar bepaalde identiteiten (bv. lesbische vrouwen, LGBTQIA+-jongeren) samenkomen. Doordat deze ruimtes nog te weinig erkenning krijgen, blijven ze te vaak gemarginaliseerd en blijft hun werking weinig duurzaam.
- Safe spaces beschermen tegen systemisch geweld en bevorderen identiteitsvorming. Queere, participatieve en flexibele ruimtes in tijdelijk gebruik kunnen functioneren als raakvlak tussen de weerstand vanuit de gemeenschap en stadsplanning.

DE VEELZIJDIGE STAD

AANDACHTSPUNTEN

1. Gegevens en statistieken

- Het gedifferentieerde gebruik van de openbare ruimte volgens gender, leeftijd, afkomst, handicap en sociaal-economische status documenteren.
- Genderspecifieke kaarten maken van mobiliteit, ruimtelijk gebruik en vermijdingsgedrag.
- Echte geweldfeiten en gevoelens van onveiligheid onderscheiden en ruimtelijk in kaart brengen volgens sociale en genderprofielen.

2. Kennisopbouw

- De mechanismen die ervoor zorgen dat bepaalde gewoonten van minderheden in de openbare ruimte onzichtbaar blijven (vermijding, aanpassing, zelfbeperking) grondiger analyseren.
- De ruimtelijke impact van gendersocialisatie vanaf de kindertijd en in de pubertijd onderzoeken.

3. Territoriale programmering

- Niet-gemengde of alternatieve gemeenschapsruimtes erkennen als volwaardige stadsruimtes.
- Noden rond veiligheid, zorg, rust en laagdrempelige sociale interactie integreren in het ontwerp van openbare ruimtes.
- Informele, discrete of niet-productieve gebruiksvormen meenemen in de planning van de openbare ruimte.

4. Tools en processen

- Een intersectionele lezing van de ruimte integreren in de planningsinstrumenten (SVC, DWC, BBP, RPA...).
- Identiteitsgebonden tijdelijke bezettingen ondersteunen als flexibele hefboomen voor ruimtelijke ontwikkeling.

5. Participatie

- Participatietrajecten aanpassen aan de beperkingen in tijd, mobiliteit en legitimiteit van minderheidsgroepen.

- Experimenteren met niet-gemengde benaderingen om de expressie van onzichtbare groepen te stimuleren.

6. Evaluatie en monitoring

- Kwalitatieve en kwantitatieve indicatoren rond gemengdheid, comfort en gedifferentieerde toe-eigening van de ruimte ontwikkelen.
- De evolutie van vermijdingsstrategieën en van als onveilig ervaren gebieden in de tijd opvolgen.

- De spreiding en duurzaamheid van gemeenschapsruimtes, safe spaces en tijdelijke bezettingen monitoren.

RICHTING EEN TOEGEËIGENDE STAD

De stad is een plek waar een symbolische politieke strijd om erkenning wordt gevoerd. In de stedelijke ruimte blijft de eis van feministische, LGBTQIA+- en antiracistische groepen niet beperkt tot abstracte rechten: ze vragen dat die rechten concreet worden vastgelegd in het stadslandschap, het collectieve geheugen en de instellingen van de stad. Het grondgebied wordt op die manier de inzet voor mobilisatie, een vector van zichtbaarheid en een hefboom om te bouwen aan een meer gelijke toekomst.

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de dynamiek van erkenning, zowel sociaal, politiek als ruimtelijk, voor groepen die lange tijd gemarginaliseerd zijn geweest. Een identiteit erkennen betekent haar een plaats, legitimiteit en handelingsvermogen toekennen. Het is belangrijk om dit ook door te trekken naar het overheidsbeleid, collectieve representaties en de verschillende vormen van democratische participatie.

Dit hoofdstuk verkent de manieren waarop minderheidsgroepen zich de stad toe-eigenen als ruimte voor debat, verzet en verandering. Het belicht ook de voorwaarden voor een meer rechtvaardige participatie in alles wat met de stad te maken heeft, met extra aandacht voor representativiteit in beslissingsprocessen en de erkenning van het ver-

enigingsweefsel als centrale spil.

De stad zien als een plek die iedereen zich kan toe-eigenen, betekent dat we stedelijke conflicten omarmen als een motor voor verandering. Dat houdt in dat we begrijpen dat ongelijkheden niet kunnen verdwijnen zonder dialoog en zonder dat ze zichtbaar zijn. Door deze vormen van expressie en ingrijpen te documenteren, nodigt dit hoofdstuk uit om stadsplanning te zien als een ruimte voor onderhandeling, waarin eisen in verband met rechtvaardigheid, erkenning en verandering een plaats krijgen.

DE TOEGEËIGENDE STAD WAT NEMEN WE MEE?

ZICHTBAARHEID EN EISEN IN DE STEDELIJKE RUIMTE

- De Brusselse straat- en plaatsnamen worden overduidelijk gedomineerd door cisgender mannen, waardoor vrouwelijke, queere en gekleurde personen onzichtbaar blijven in het symbolische verhaal van de stad.
- De openbare ruimte staat bol van herinneringen die mannen centraal stellen, waardoor alternatieve verhalen en voorstellingen naar de marge worden verwezen.
- Het stedelijk kunstbeleid is nog steeds weinig inclusief, waardoor vrouwelijke, personen van kleur en LGBTQIA+-kunstenaars nauwelijks toegang krijgen tot overheidsopdrachten.
- LGBTQIA+-zichtbaarheid weifelt tussen symbolische erkenning en rainbow-washing, zonder structurele verandering in stedelijk beleid.
- Tegen-hegemoniale initiatieven maken minderheidsfiguren zichtbaar en geven hen hun rechtmatige plaats in de geschiedenis van de stad terug.
- Feministische en queerbewegingen eisen de openbare ruimte op en stellen de dominante normen voor het gebruik ervan in vraag.

STEDELIJK BESTUUR

- Ondanks de verkiezingsquota is er nog steeds geen sprake van volledige politieke pariteit: vrouwen zijn ondervertegenwoordigd in strategische beslissingsfuncties, ten voordele van een vervrouwelijking 'van onderuit' (bv. in de zorg of de kinderopvang).
- De verdeling van bevoegdheden volgens sector verhindert een intersectionele aanpak: mobiliteit, huisvesting en ruimtelijke ordening houden weinig rekening met de verschillende noden van vrouwen en genderminderheden.
- De gewestelijke besturen hebben nog steeds te weinig tools om rekening te houden met gender: er zijn geen naar geslacht uitgesplitste gegevens, de beleidsdomeinen (planning, openbare ruimte, land) zijn niet gendersensitief, bestaande gegevens worden te weinig gebruikt, opleiding is beperkt en coördinatierollen zijn slecht gestructureerd.
- Participatieve benaderingen reproduceren vaak sociale en genderongelijkheden: weinig co-beslissing, er wordt niet of nauwelijks geluisterd naar minderheden, en formats die niet echt toegankelijk of inclusief zijn.

ENGAGEMENT EN VERENIGINGSNETWERKEN

- Het Brusselse verenigingsleven speelt een sleutelrol in de toegang tot de stad, gemeenschapssteun en het creëren van safe spaces voor vrouwen en LGBTQIA+-personen, ondanks de structurele onzekerheid en ongelijke toegang tot financiering uitblijft.
- Initiatieven rond huisvesting, veiligheid, gezondheid en cultuur tonen dat de verenigingssector concrete alternatieven kan voorstellen in de stedelijke ruimte (collectieve woonvormen, verkennende wandelingen, gemeenschapsruimtes).
- De institutionele erkenning blijft ongelijk: sommige historische verenigingen vinden gehoor bij de overheid, terwijl andere moeite hebben om buiten het stadscentrum of een projectkader te overleven.

DE TOEGEËIGENDE STAD

AANDACHTSPUNTEN

1. Gegevens en statistieken

- Het militante en symbolische gebruik van de openbare ruimte (straat- en plaatsnamen, marsen, tijdelijke bezettingen) documenteren.
- De dynamiek van feministische en LGBTQIA+-verenigingen meenemen in territoriale diagnosetools.
- Genderspecifieke en intersectionele gegevens verzamelen over participatie en bestuur (samenstelling van organen, beslissingsrollen, toegang tot voorzieningen) en over ruimtelijke ongelijkheden.

2. Kennisopbouw

- Gesitueerde of gelokaliseerde kennis vanuit feministische, queere en antiracismebewegingen in stedelijke analyses naar waarde schatten.
- De effecten van gedeeltelijke inclusie (bv. rainbow-washing) op het stedelijk beleid onderzoeken.
- Verenigingsnetwerken die zich inzetten voor een inclusieve stedelijke ontwikkeling in kaart brengen.

3. Territoriale programmering

- Zorgen voor een evenwichtige verdeling van ruimtes voor bepaalde groepen om toe te zien op gelijke toegang.
- De openbare ruimte erkennen als legitiem platform voor politieke expressie, herinnering en identiteit.
- Bij nieuwe infrastructuurprojecten of herwaarderingsinitiatieven tijdelijke en permanente plaatsen voor feministische, LGBTQIA+- en antiracistische groepen voorbehouden.
- De noden van de betrokken verenigingen mee in de programmering van collectieve ruimtes meenemen.

4. Tools en processen

- Gelijkheids-, diversiteits- en erkenningscriteria opnemen in projectoproepen voor projecten in de openbare ruimte.
- Een gendertoolkit voor besturen en stadsplanners ontwikkelen.

- Vormen van tactische stedenbouw, bezetting door burgers en collectieve expressie in de openbare ruimte steunen.

5. Participatie

- Overlegvormen bedenken waarin de stem van minderheden en niet-hegemoniale verhalen gehoord worden.
- Rekening houden met gesitueerde of gelokaliseerde ervaringen als relevante bijdrage in participatietrajecten.
- Verenigingen die deel uitmaken van het stadsweefsel begeleiden (logistiek, financieel of symbolisch).

3. Evaluatie en monitoring

- Genderspecifieke indicatoren uitrollen met betrekking tot overheidsopdrachten, locaties en middelen.
- De impact van stadsprojecten op minderheidsgroepen door middel van intersectionele tools beoordelen.
- De institutionele en ruimtelijke erkenning van minderheidsverenigingen en minderheidsbewegingen opvolgen.

RICHTING EEN EMPOWERENDE STAD

Een empowerende stad is een stad die iedereen kansen geeft om te leren, te werken en zichzelf te ontplooien. Ze vertrekt van een stedelijke ruimte die elk individueel levenstraject ondersteunt en die iedereen de middelen geeft die ze nodig hebben om zelfstandig te leven. Door thema's als gender, werk, hoger onderwijs en economische mobiliteit te combineren, onderzoekt dit hoofdstuk de structurele voorwaarden voor inwoners om hun potentieel te ontwikkelen.

Genderongelijkheden op de arbeidsmarkt, mobiliteitsbeperkingen, aparte werkplekken of de ongelijke spreiding van hogeronderwijsinstellingen zorgen samen voor trajecten die erg uiteenlopend kunnen zijn. Toch wordt in de stadsplanning vaak gekozen voor een functionele aanpak, waarbij voorbij wordt gegaan aan de verscheidenheid van gebruiksmogelijkheden en de obstakels die de meest kwetsbaren ervaren.

Dit hoofdstuk belicht eerst de ongelijke toegang tot hoger onderwijs en de verschillende ervaringen van studenten, die te maken krijgen met onzekerheid, seksistisch geweld of een onveiligheidsgevoel. Vervolgens wordt de dynamiek van de arbeidsmarkt bekeken vanuit een genderperspectief, met aandacht voor gedwongen deeltijdswerk, loopbaanonderbrekingen, beroepssegregatie en loonver-

schillen. Tot slot wordt ingezoomd op de ruimtelijke obstakels naar werk, gedwongen economische mobiliteit en de territoriale effecten van het activeringsbeleid.

Een stadsplanning die een empowerende stad voor ogen heeft, erkent dat emancipatie niet alleen afhangt van individuele inspanningen maar ook gelinkt is gelinkt aan de geografie van middelen, stedelijke tijdstructuren en sociale opvattingen over werk, verdienste en zorg. Dit hoofdstuk pleit voor een planning die oog heeft voor de werkelijke voorwaarden voor zelfredzaamheid en voor de kwetsbaarheden van bewoners.

DE EMPOWERENDE STAD WAT NEMEN WE MEE?

HOGER ONDERWIJS EN STUDENTENLEVEN

- Vrouwen zijn in de meerderheid in het hoger onderwijs in Brussel, echter de toegang blijft ongelijk, afhankelijk van regio, omstandigheden en mobiliteitsbeperkingen.
- De sociaal-economische oost-westkloof blijft uitgesproken: hoogopgeleide vrouwen zijn ondervertegenwoordigd in kwetsbare gemeenten, op grotere afstand van de belangrijkste onderwijscentra.
- Universiteitscampussen zijn in hoge mate monofunctioneel (afgezonderde campussen, dichte of afgelegen gebieden), wat hun stedelijke integratie en toegankelijkheid voor bepaalde doelgroepen vermindert.
- De studiekeuze blijft sterk gendergebonden: vrouwelijke studenten zijn oververtegenwoordigd in zorg, onderwijs en humane wetenschappen, en ondervertegenwoordigd in wetenschappen en economie.
- Deze verschillende studiekeuzes hebben een impact op latere professionele ongelijkheden, onder meer op het vlak van erkenning, loon en vermogen om de stad mee vorm te geven.

WERKGELEGENHEID EN ECONOMISCHE VERPLAATSINGEN

- De activiteitsgraad van vrouwen blijft lager dan die van mannen, met grote regionale verschillen, vooral in kwetsbare wijken van de eerste kroon.
- Dat vrouwen vaker deeltijds werken, meestal omwille van familiale verantwoordelijkheden, ondermijnt hun carrièremogelijkheden en verdiept inkomensongelijkheden.
- De arbeidsmarkt vertoont een duidelijke gendersegregatie: vrouwen zijn geconcentreerd in onzekere sectoren met weinig erkenning, waarvan de meeste zich buiten gebieden van gekwalificeerde tewerkstelling bevinden.
- De stad is nog steeds geënt op een model van functiescheiding, met grotere afstanden tot diensten en onzichtbaar reproductief werk in de woonwijken.
- De dagelijkse, onderbroken en belastende mobiliteitsketens van vrouwen worden onvoldoende meegenomen in de huidige vervoerssystemen en arbeidsorganisatie, wat hun toegang tot werk beperkt.

DE EMPOWERENDE STAD

AANDACHTSPUNTEN

1. Gegevens en statistieken

- Gegevens over tewerkstelling, opleiding, diploma's en mobiliteit uitsplitsen naar gender, ouderschap, sociaal-economische status en afkomst.
- Studietrajecten en de professionele instroom van vrouwen en genderminderheden beter documenteren, gekoppeld aan hun woonlocatie en mobiliteit.
- Genderspecifieke indicatoren opstellen voor de toegang tot tewerkstellingsgebieden, campussen, diensten en de stad.

2. Kennisopbouw

- De effecten van monofunctionele campussen op ongelijkheden in toegang tot stedelijke middelen en gemeenschapsleven onderzoeken.
- De ruimtelijke impact van tijdsdruk (zorg, studies, werk) op het loopbaantraject van vrouwen analyseren.

3. Territoriale programmering

- Ondersteunende functies voor reproductieve arbeid en het studentenleven integreren in tewerkstellingsgebieden en rond campussen (kinderopvang, horeca, sport, huisvesting).
- Studie- en werkplekken creëren of beter toegankelijk maken, afgestemd op gendergebonden gebruiksgewoonten en tijdsbeperkingen.
- Nadenken over de plaats van collectieve voorzieningen om tegemoet te komen aan de noden van vrouwelijke studenten kwetsbare werkende vrouwen.

4. Tools en processen

- Gender meenemen in RPA's, wijkcontracten en stedelijke herwaardingsprojecten bij de planning van de functies onderwijs en tewerkstelling.
- Tools ontwikkelen om GBP, stadsfuncties en genderongelijkheden in relatie met elkaar te analyseren.

5. Participatie

- Vrouwelijke studenten en werknemers betrekken bij territoriale diagnoses en bij de programmering van diensten.
- Een collectieve dynamiek stimuleren (studentenverenigingen, coöperaties, vrouweninitiatieven) bij het ontwerpen van aangepaste ruimtes of diensten.
- Participatieve formats uittesten die rekening houden met verschillende ritmes en beperkingen (studietijd, werk, ouderschap).

3. Evaluatie en monitoring

- De reële toegankelijkheid van diensten en voorzieningen evalueren door te kijken naar gender, mobiliteit, economische status en woonomstandigheden.
- Gendermonitoring van campussen, tewerkstellingsgebieden en overheidsdiensten organiseren, met aandacht voor het veiligheidsgevoel, de kwaliteit van het gebruik en functiegemengdheid.

RICHTING EEN VERVULLENDE STAD

De vervullende stad hecht belang aan 'vrije' tijd - ontspanning, cultuur, sport en feest - maar ook aan informele, dagdagelijkse alle-daagse ruimtes die essentieel zijn voor zorg, mentale gezondheid, creativiteit of eenvoudigweg aanwezig zijn in de wereld. Die ruimtes zijn cruciaal voor ons collectieve welzijn, maar ze zijn niet voor iedereen even toegankelijk, veilig of uitnodigend.

Het gebruik ervan wordt gekenmerkt door ongelijkheden op grond van gender, leeftijd, ouderschap, seksuele oriëntatie of sociale situatie. Die verschillen komen tot uiting in het beschikbare aanbod, in de normen voor gebruik en in de ervaren legitimiteit om deze plekken effectief te gebruiken. Vooral vrouwen, kinderen, LGBTQIA+-personen, personen van kleur en personen met een handicap hebben het hier soms moeilijk mee.

Dit hoofdstuk verkent culturele ontspanningsgelegenheden, feest- en uitgaansplaatsen, de verschillende manieren waarop groen in de stad wordt gebruikt, speelplekken voor kinderen en de ruimtelijke toe-eigening door jongeren. Daarnaast belicht het de rol van gemeenschapsnetwerken - voorzieningen, speelpleinen, parken en buurtcentra - die het samenleven en de eigen ontplooiing ondersteunen. Het maakt zowel de ongelijkheden in toegang zichtbaar als de vormen van zelfor-

ganisatie of ruimtelijke toe-eigening die de weg tonen naar andere manieren om de stad vorm te geven.

De vervullende stad bedenken vanuit een genderperspectief betekent dat we een eenvoudige maar fundamentele vraag stellen: wie heeft het recht om vrij in de stad te spelen, te vertoeven, te dansen, te sporten of elkaar te ontmoeten? Tegelijk betekent het ook dat we planning gebruiken als hefboom om onze collectieve middelen van zorg, welzijn en ruimtelijke rechtvaardigheid te versterken.

DE VERVULLENDE STAD WAT NEMEN WE MEE?

CULTURELE VRIJETIJDSEBESTEDING

- Het Brusselse cultuuraanbod is voornamelijk geconcentreerd in de centrumwijken, waardoor de rand onderbediend blijft qua structurerende voorzieningen.
- Vrouwen en kwetsbare personen kunnen op fysieke, sociale en symbolische obstakels botsen om aan het culturele leven deel te nemen, omwille van de programmering, toegankelijkheid en een gebrek aan tijd.
- LGBTQIA+- of 'etnische culturele producties ontwikkelen zich voornamelijk in tijdelijke, preciaire of gemeenschapsruimtes.
- De culturele sector is weliswaar sterk vervrouwelijkt, maar blijft erg onstabiel zeker en moet afrekenen met genderongelijkheden, seksistisch geweld en te weinig erkenning voor niet-conventionele praktijken.

FEESTEN EN NACHTLEVEN

- Het nachtleven wordt nog steeds stiefmoederlijk behandeld in het stadsbeleid, ondanks zijn structurerende rol in het culturele en uitgaansleven van veel mensen.
- Recreatieve voorzieningen zijn geconcentreerd in het stadscentrum, met een ongelijk verdeelde nachtelijke bereikbaarheid: de randgemeenten zijn 's nachts niet gemakkelijk bereikbaar met het openbaar vervoer.
- Vrouwen en LGBTQIA+-personen krijgen te maken met bepaalde drempels (kost, kinderopvang, onveiligheidsgevoel) waardoor ze minder toegang hebben tot het nachtleven.
- Intimidatie of geweld komt vooral voor op de terugweg: nachtmobiliteit is een cruciaal aandachtspunt voor meer veiligheid en gelijkheid.
- Recreatieve seksualiteit, vooral queerseksualiteit bij mannen, speelt zich vaak af in onzichtbare ruimtes waar een stigma op rust (cruisen, sauna's), die door het stadsbeleid worden genegeerd, ook al vervullen ze een belangrijke rol in de samenleving.

COLLECTIEVE NETWERKEN

- Vrij toegankelijke sportinfrastructuren vertrekken nog steeds van mannelijke normen; vrouwen en genderminderheden hebben beperkt toegang en beschikken over weinig voorzieningen die echt inspelen op hun noden.
- Plaatsen waar mensen dagelijks komen - volkstuinten, buurtkeukens, verenigingslokalen - zijn onmisbaar voor zorg en sociale interactie, maar blijven nog te weinig zichtbaar en ondersteund in de stadsplanning
- Tienermeisjes vermijden massaal de openbare ruimte omwille van een tekort aan aangepaste voorzieningen en geschikt meubilair om samen te zijn, te praten en rust op te zoeken.
- Groenruimtes en vrijetijdsvoorzieningen zijn ongelijk verdeeld en worden vaak overwegend door mannen gebruikt; verlichting en budgettaire keuzes versterken deze ongelijkheden.
- De noden van vrouwen en kwetsbare personen in verband met hun leefomgeving (verkoeling, rust, toegankelijkheid) worden nog altijd weggewimpeld; de erkenning van het informele gebruik dat vrouwen en queergroepen van de openbare ruimte maken, is een belangrijke hefboom voor inclusie.

DE VERVULLENDE STAD

AANDACHTSPUNTEN

1. Gegevens en statistieken

- Genderspecifieke en intersectionele gegevens verzamelen over culturele gewoonten, het uitgaansleven en sportbeoefening in Brussel.
- Toegankelijk en inclusieve voorzieningen in kaart brengen die bezocht worden door groepen (vrouwen, kwetsbare of LGBTQIA+-personen).
- Informele en gemeenschapspraktijken meenemen in territoriale statistische tools.

2. Kennisopbouw

- Analyses van ongelijkheden in de toegang tot cultuur, sport en vrijetijdsbesteding volgens gender en sociale positie verder verdiepen.
- Vormen van uitsluiting of ontwijking (vooral bij tienermeisjes) uit openbare spel- of uitgaansruimtes onderzoeken.
- Kennis en expertise van praktijken uit feministische, queere of van personen van kleur in de culturele en recreatieve sector naar waarde schatten.

3. Territoriale programmering

- Het culturele, recreatieve en sportaanbod in onderbediende wijken versterken, met aandacht voor zorgnoden.
- Voorzieningen bedenken met een lage instapdrempel - al dan niet gemengd - die alledaagse en inclusieve praktijken stimuleren.
- De bereikbaarheid en veiligheid van culturele en uitgaansgelegenheden 's nachts verbeteren, vooral in de rand.

4. Tools en processen

- Inclusiviteits- en gendercriteria meenemen in projectoproepen, bestekken en planningsdocumenten.
- Alternatieve (autonoom bestuurde of gemeenschapsgebonden) culturele of feestlocaties ondersteunen binnen een flexibele planningstraject.

5. Participatie

- Vrouwen, jongeren, LGBTQIA+-personen en minderheidsgroepen betrekken bij het ontwerp van recreatieve en culturele ruimtes.
- Niet-institutionele initiatieven voor meer sociale verbondenheid integreren in territoriale overlegmechanismen.
- Dagelijkse gebruiksgewoonten erkennen als legitieme vormen van expertise binnen ontwikkelingsprojecten.

3. Evaluatie en monitoring

- Genderspecifiek gebruik van sport-, cultuur- en vrijetijdsvoorzieningen opvolgen.
- Indicatoren ontwikkelen rond symbolische, economische en ruimtelijke toegankelijkheid van culturele en feestlocaties.
- Beleid rond nachtmobiliteit evalueren vanuit het perspectief van veiligheid, gelijkheid en toegang tot vrijetijdsactiviteiten.

AANDACHTSPUN- TEN EN HEFBOMEN VOOR EEN INCLUSIEVE STADSPLANNING

Gendermainstreaming in het territoriale beleid is meer dan bijsturen of corrigerende maatregelen nemen. Het nodigt uit tot een diepgaande bevraging van de fundamenteën van de planning zelf: de impliciete normen die de ruimte structureren, de prioriteiten die worden gesteld, de instrumenten die worden ingezet, en de stemmen die gehoord of niet genegeerd worden. In wat volgt worden acht transversale hefboomen voorgesteld om te bouwen aan een stad die inclusiever en rechtvaardiger is en meer oog heeft voor de ervaringen van minderheden. Elk van die hefboomen belicht een structureel blinde vlek in het stadsbeleid, maar opent tegelijk perspectieven voor concrete verandering. Samen leggen ze de puzzel van een planning die onderlinge verbanden erkent, middelen herverdeelt en de macht deelt om de stad te bedenken, te gebruiken en te transformeren.

1. Komaf met de gestandaardiseerde stad

Uitdaging: de impliciete normen die het overheidsoptreden structureren doorbreken om de stad toegankelijker te maken voor minderheidsgroepen of onzichtbare ervaringen.

Ondanks de evolutie van het gelijkheidsbeleid gaat het stedelijk weefsel - vaak impliciet - nog altijd uit van één referentiefiguur: een typische gebruiker die mannelijk, heteroseksueel, valide, gemotoriseerd, actief, autonoom, vaak blank en op elk tijdstip van de dag elk moment beschikbaar is. Die norm wordt ook doorgetrokken in het beleid rond ruimtelijke planning, mobiliteit, veiligheid, diensten en wonen, en structureert de gebruikte data, stuurt investeringskeuzes, hiërarchiseert gebruik en creëert een stad die niet voor iedereen even toegankelijk is.

Door deze norm als standaard te gebruiken, maakt de stadsplanning de ervaren realiteit van vrouwen, kinderen, ouderen, personen met een handicap, LGBTQIA+-personen, personen van kleur en mensen in een situatie van bestaansonzekerheid onzichtbaar of bijkomstig. Resultaat: mensen worden verhinderd om de ruimte te gebruiken, ze passen zich aan in de openbare ruimte, ze ontwijken bepaalde ruimtes, ze hebben een onveiligheidsgevoel en ze verliezen hun autonomie.

Het doorbreken van deze norm betekent niet dat die vervangen wordt door een nieuwe referentiefiguur, maar wel dat de verscheidenheid aan lichaamsbouw, ritmes, kwetsbaarheden, onderlinge verbanden, vormen van aanwezigheid en gebruik van de stad wordt erkend en dat er rekening mee wordt gehouden. Dat veronderstelt dat we herinterpreteren wat wordt verstaan onder gebruiker en gebruikster, burger, noden, centraliteit of efficiëntie van het stedelijk systeem.

Enkele concrete hefbomen:

- › de impliciete norm zichtbaar maken vanaf de diagnosefase, door objectieve data en gebruikersverhalen rond een plek te combineren;
- › systematisch een intersectionele lezing van gebruiksvormen integreren in analyse- en ontwerpprocessen;
- › tools en strategieën bedenken om het dagelijkse leven te observeren en aandacht geven aan minder bekende ervaringen;
- › stedelijke projecten toetsen aan gebruikers met uiteenlopende profielen;
- › flexibele, tijdelijke of omkeerbare vormen van ondersteunen die verschillende vormen van gebruik in de tijd mogelijk maken.

2. Kennisproductie als hefboom voor verandering

Uitdaging: Van planning een actieve hefboom maken om ongelijkheden te verminderen, door machtsverhoudingen mee te nemen in de stedelijke maakprocessen.

Planningsdocumenten, stadsprojecten, territoriale diagnoses en effectenstudies zijn nooit neutraal: ze bepalen prioriteiten, kaderen het debat en legitimeren bepaalde ingrepen ten nadele van andere. Toch focust de productie van kennis nog te veel op technische of economische indicatoren, zonder hun sociale, ruimtelijke of genderspecifieke voor expliciet te maken. Ongelijkheden in toegang tot de stad worden zelden geanalyseerd als het resultaat van geplande keuzes. Op dezelfde manier blijven expertiseverhalen de ervaringen van minderheidsgroepen onzichtbaar maken, vooral wanneer die niet passen binnen dominante uitdrukkingvormen.

Die blinde vlek wordt nog versterkt door een impliciete hiërarchisering van kennis. Aan geaggregeerde statistieken, stroomdiagrammen of vastgoeddata wordt meer gewicht toegekend dan aan gesitueerde verhalen, sensitieve kaarten of ervaringen uit het dagelijks leven. Door geen rekening te houden met de kwalitatieve ervaring of beleving kan men minder rekening houden met de concrete gevolgen die ruimtelijke planning kan hebben. Tegelijkertijd reproduceren operationele instrumenten - projectoproepen, regelgeving, gunningscriteria - vaak impliciete normen van efficiëntie, winstgevendheid of stedelijke kwaliteit, waarbij informele, collectieve of gendergebonden gebruiksvormen buiten beeld blijven.

Een gelijkheidsperspectief integreren in de productie van stedelijke kennis betekent erkennen dat de manier waarop de stad wordt geobserveerd, gemeten en beschreven, bepaalt wat als probleem, prioriteit of oplossing wordt gezien. Het houdt ook in dat planningsinstrumenten worden opgetrokken naar andere vormen van kennis en praktijk, om een rechtvaardigere transformatie van de stad te ondersteunen.

Enkele concrete hefbomen:

- › gender- en gelijkheidsindicatoren meenemen in territoriale diagnoses en studies (onder meer in MilieuEffectenRapportages);
- › objectieerbare data vergelijken met kwalitatieve methoden (gebruiksverhalen, sensitieve kaarten, waarnemingen) om rekening te houden met verschillende ervaringen van de stad;
- › de sociale, ruimtelijke en gendereffecten van stadsprojecten (verdringing, herdefiniëring, herwaardering enz.) documenteren met het oog op feedback en leren;
- › iedereen die betrokken is bij stadsplanning een opleiding laten volgen in verband met genderbewuste analyses en het opsporen van biases.

3. Minderheden zichtbaar maken in de stad en in het overheidsoptreden

Uitdaging: Minderheden politiek en maatschappelijk erkennen door hen legitieme zichtbaarheid in de openbare ruimte, in stedelijke verhalen en in beslissingsorganen te geven.

Sommige groepen blijven structureel onzichtbaar in stedelijke verhalen, beleidsmaatregelen en beslissingsinstanties. Die onzichtbaarheid is niet alleen symbolisch, maar heeft een merkbare impact op de manieren van aanwezig zijn, op het gebruik dat wordt toegestaan of verhinderd en op de verhalen die het stadsbeeld mee bepalen. De openbare ruimte, zoals die wordt bedacht, verteld en gereguleerd is, is niet inclusief wordt nog grotendeels gevormd door uitsluiting: bepaalde lichamen, figuren en herinneringen worden gevierd, terwijl andere worden verzwegen, gemarginaliseerd of als niet legitiem beschouwd.

Die uitsluiting komt duidelijk tot uiting in gegevens (waarin vaak genderspecifieke, gekruiste of kwalitatieve variabelen ontbreken), in straat- en plaatsnamen (die vooral vernoemd zijn naar blanke mannen), in kunstwerken en het stedelijke geheugen (die weinig oog hebben voor feministische, antiracistische en volkstrijd), en ook in de verdeling van het gebruik (met aanpassing of gekoppeld aan gender, leeftijd, uiterlijk, sociale klasse of administratieve status). Diezelfde lijn wordt doorgetrokken naar de fora waar beslissingen worden genomen en waar minderheden amper vertegenwoordigd zijn, zowel in projectteams, jury's, participatietrajecten of expertenpanels als op beleidsniveau.

Die onzichtbaarheid erkennen als een ongelijkheid in het recht op de stad betekent dat bepaalde ervaringen binnen het legitieme bereik van het overheidsbeleid moeten vallen. Daarvoor is de van andere soorten gegevens, verhalen, representaties en aanwezigheid in de ruimte nodig. In een stad met vele gezichten is zichtbaarheid geen doel op zich, maar wel een hefboom voor macht en verandering.

Enkele concrete hefbomen:

- › genderspecifieke, gekruiste en gesitueerde gegevens produceren die gekoppeld zijn aan stedelijke ervaringen;
- › zo divers mogelijke verhalen, figuren en herinneringen doortrekken in plaatsnamen en publieke kunst;
- › zichtbare en legitieme vormen van aanwezigheid in de openbare ruimte stimuleren (gebruik, evenementen, artistieke of herdenkingsinitiatieven);
- › erop toezien dat de profielen die vertegenwoordigd zijn in overlegmechanismen, jury's en projectteams zo divers mogelijk zijn;
- › zichtbaarheid meenemen in diagnoses, bestekken, projectoproepen en overheidscommunicatie.

4. Een echt toegankelijke buurtstad

Uitdaging: Diensten, rechten, zorg en mobiliteit binnen het bereik van de meest preciaire doelgroepen brengen.

Gelijke toegang tot de middelen die de stad te bieden heeft, blijft sterk afhankelijk van iemands sociale positie, gender, tijdsbeleving en verplaatsingsmogelijkheden. De organisatie van de stad rond gehiërarchiseerde centra en polarisatie concentreert voorzieningen en diensten vaak in bepaalde gebieden, ten koste van wijken in de rand of volksbuurten. Die ongelijke verdeling maakt dat bepaalde groepen meer afhankelijk zijn van het openbaar vervoer, dat hun mobiliteitslast groter wordt en dat ze dagelijks een afweging moet maken tussen zorg, werk, boodschappen en rust.

Stadsplanning wordt nog steeds grotendeels gestuurd door een streven naar functionele efficiëntie, die de nadruk legt op mobiliteitsstromen, dichtheid en de specialisatie van ruimtes. Dit model laat weinig ruimte voor de realiteit van multitasking, afstanden of een tragere mobiliteit. Het negeert de inspanningen die mensen moeten leveren om verschillende aspecten van het dagelijks leven te combineren, vooral die personen die zorgen voor kinderen of familieleden. Het resultaat van deze ongelijkheden is dat bepaalde zones worden vermeden en een beperking van levenskeuzes.

Werken aan een buurtstad betekent niet alleen dat we verplaatsingen zo klein mogelijk houden, maar ook dat we iedereen een waardige, continue en duurzame toegang geven tot basisvoorzieningen: zorg, voeding, cultuur, administratie en sociale netwerken. Het is een manier om stedelijkheid en ruimtelijke rechtvaardigheid met elkaar te verzoenen, door een goede spreiding van diensten als prioritair op de beleidsagenda te zetten.

Enkele concrete hefbomen:

- › de plaats van voorzieningen goed plannen met oog voor hun ruimtelijke spreiding, diversiteit, geschiktheid voor verschillende noden en contexten, synergieën en bundeling;
- › secundaire centraliteiten en buurtvoorzieningen een plaats geven in planningsdocumenten;
- › rekening houden met de mobiliteitslast in territoriale diagnoses en impactanalyses;
- › mobiele of gedecentraliseerde zorg en diensten ontwikkelen;
- › bij het nadenken over toegankelijkheid niet alleen rekening houden met infrastructuur, maar ook met tijd, kosten en overzichtelijkheid;
- › meervoudig gebruik, lokale economie en territoriale solidariteit ondersteunen.

5. Zorg en onzichtbare taken

: Activiteiten rond zorg, aandacht en sociale reproductie als volwaardige stadsfuncties erkennen en integreren.

Zorgactiviteiten - zorgen voor, ondersteunen, begeleiden, onderhouden - hebben een diepgaand effect op het dagelijks leven, mobiliteit en ruimtelijke noden. Toch krijgen ze minder aandacht in de ruimtelijke planning, die voorrang geeft aan zogenaamde 'productieve' of 'structurende' functies. Stadsplanning vertrekt van een scheiding tussen publiek en privé, tussen betaalde arbeidstijd en onbetaalde zorgtijd. Die zorg speelt zich grotendeels in de huiselijke sfeer of in verenigingen af, dus buiten het bereik van het overheidsbeleid.

Die onzichtbaarheid heeft concrete gevolgen: maar weinig plaatsen zijn speciaal bedacht voor rust, borstvoeding, informele zorg of ondersteuning; de voorzieningen voor kinderen, ouderen of afhankelijke personen is erg versnipperd; werken of infrastructures zijn niet goed afgestemd op de realiteit van zorgwerk. Dit treft vooral zij die zorg dragenorgenden zelf, die te maken krijgen met onzekerheid en isolement. Door deze activiteiten niet als essentiële onderdelen van het stadsweefsel te erkennen, beperkt de stad haar vermogen om het leven in al zijn complexiteit te ondersteunen.

Zorg erkennen als een stedelijke functie betekent dat we ons begrip van wat 'nuttig', 'centraal' of 'planbaar' is verder open-trekken. Het betekent ook dat we oog hebben voor de onderlinge verbanden waarop onze samenleving is gebouwd en dat we de stad hertekenen vanuit wat haar leefbaar, duurzaam en solidair maakt.

Enkele concrete hefboomen:

- › laatsen, verplaatsingen en tijdsbesteding rond zorg op wijkniveau in kaart brengen;
- › hybride plekken voor kinderen, mantelzorgers, ouderen en zieken ondersteunen;
- › de aanwezigheid van verenigingen of informele steuninitiatieven op gelijkvloersbenedenverdiepingen of in openbare voorzieningen mogelijk maken;
- › dienstregelingen, functies en gebruik van voorzieningen aanpassen aan wat zorgenden nodig hebben;
- › zorgberoepen een plaats geven in de planning van economische clusters en ruimtelijke ontwikkelingsprojecten.

6. Maatschappelijk middenveld en participatie over de hele lijn

Uitdaging: Verenigingen en bewoners erkennen en steunen als voortrekkers van gelijkheid, maar ook als experts, lokale bruggenbouwers en voordragers van ideeën, in een evenwichtige relatie met instellingen.

Verenigingen spelen een cruciale rol in het bevorderen van gelijkheid: ze documenteren ongelijkheden, begeleiden achtergestelde groepen en proberen alternatieven uit. Het participatiebeleid heeft het nog steeds moeilijk om die bewoners te bereiken die het verst van de instellingen af staan - jongeren, kwetsbare huurders, migranten of mensen met onregelmatige werkuren. De expertise van verenigingen en bewoners blijft echter vaak onzichtbaar of beperkt zich tot het verlenen van diensten of .

Die onderwaardering verzwakt de autonomie van verenigingen, beperkt de invloed van burgers en verdiept ongelijkheden in toegang tot stedelijke ruimtes en diensten. Dat betekent dat de stad geen profijt kan halen uit die waardevolle collectieve intelligentie en dat machtsverhoudingen bepaalde groepen blijven bevoordelen ten koste van andere.

Verenigingen en burgers ondersteunen betekent dat we hun rol in het vormgeven van de stad erkennen, hun kennis naar waarde schatten en stabiele fora voor dialoog creëren waar hun expertise in beslissingen wordt meegenomen. Participatie kan een concrete hefboom betekenen voor een inclusievere en rechtvaardigere stad betekenen.

Enkele concrete hefboomen:

- › structurele samenwerkingen tot stand brengen, inclusief financiering, die de autonomie van verenigingen en participatie van burgers ondersteunen;
- › verenigingen en bewoners erkennen als volwaardige experts bij diagnoses, evaluaties en planningsprojecten;
- › permanente fora voor dialoog in de wijken installeren, in een vorm, met een tijdschema en volgens een methode aangepast aan de diversiteit van het publiek;
- › informele of discrete vormen van burgerparticipatie waar-deren en ervoor zorgen dat hun bijdragen zichtbaar zijn;
- › professionals een opleiding geven in actief luisteren, kritisch denken, diversiteit en kennisopbouw.

7. Experimenteren, evalueren, documenteren

Uitdaging: Van experimenteren een hefboom maken voor structurele verandering, met ruimte voor trial-and-error en kennisoverdracht.

Overheidsbeleid evolueert vaak langzaam door de complexiteit van stedelijke ongelijkheden. Systemen zijn vastgeroest, de tijdshorizon is vaak lang en feedback wordt niet of nauwelijks meegenomen. Dat verhindert de integratie van vernieuwende, gelokaliseerde of transversale benaderingen - zoals gender. Experimenten blijven in de marge hangen en worden eerder gezien als een tijdelijke sideline dan als een echt oriënteringsinstrument. Evaluatie wordt vaak top-down of technisch benaderd, zonder veel ruimte voor verhalen, gevoelens of onrechtstreekse effecten.

Toch leveren veel lokale initiatieven, proefprojecten en praktijken van bewoners en verenigingen waardevolle inzichten op om de stad rechtvaardiger te maken. Zonder gedeeld geheugenheugen en zonder actieve overdracht beginnen de instellingen voortdurend van nul en wordt er niets met de resultaten van die sociale innovatie gedaan.

Een experimenteercultuur omarmen betekent erkennen dat elk overheidsbeleid een startpunt voor verandering is. Deze cultuur waardeert het hele zoekproces, de diversiteit aan mogelijke vormen en collectief denken. Ze erkent ook de kennis die uit praktijkervaring ontstaat.

Enkele concrete hefbomen:

- › kleinschalige proefprojecten opzetten om nieuwe inclusieve planningsinstrumenten te testen;
- › open, kwalitatieve en collectieve evaluatiemethoden uitrollen;
- › ervaringsverhalen waarderen als bron van kennis, naast kwantitatieve indicatoren;
- › een publieke database uitbouwen van projecten, hun evaluatie, succesfactoren en beperkingen;
- › documentatie van instellingen, verenigingen en bewoners samenleggen en combineren.

8. Een duurzaam inclusief bestuur

Uitdaging: Een gecoördineerd en goed uitgerust territoriaal bestuur tot stand brengen om doelstellingen rond inclusie en gelijkheid duurzaam te verankeren.

De versnippering van bevoegdheden, de vele betrokken partijen en de complexiteit van instrumenten bemoeilijken de coherente uitvoering van het inclusiebeleid. Zonder een duidelijk, duurzaam kader blijven inspanningen te weinig gecoördineerd, zijn best practices moeilijk te reproduceren en verwateren verantwoordelijkheden. Door het ontbreken van een institutionele ruggengraat bestaat het gevaar dat de aandacht voor gelijkheid verslapt en dat er zelfs stappen terug gezet worden zodra er weerstand komt van binnenuit of van buitenaf.

Een effectief bestuur moet zorgen voor een betere coördinatie tussen overheden, verenigingen, burgers en andere partners, via regelmatig overleg en aangepaste sturingsmechanismen. Het moet ook de tools en expertise in huis hebben om projecten in goede banen te leiden en resultaten nauwgezet op te volgen. De oprichting van een speciaal gewestelijk platform, geïnspireerd op bestaande modellen, kan samenwerking en kennisopbouw gemakkelijker maken.

Inclusief en duurzaam bestuur is een cruciale hefboom om gelijkheid een centrale plaats te geven in de dynamiek van het gewest, door de continuïteit in het beleid en de effectieve deelname van iedereen te garanderen.

Enkele concrete hefbomen:

- › een gewestelijk inclusieplatform creëren, dat instaat voor monitoring, expertise en coördinatie;
- › gendermainstreaming systematisch integreren in bestaande plannings-, opvolgings- en evaluatie-instrumenten (plannen, schema's, indicatoren, dashboards);
- › een handvest of label ontwikkelen dat garandeert dat gelijkheid wordt meegenomen in ruimtelijke planningsprojecten;
- › regelmatige evaluatiesystemen instellen waarbij de verschillende belanghebbenden betrokken worden;
- › toezien op de continue vorming van professionals rond inclusie;
- › middelen, gegevens en ervaringen delen tussen diensten en partners.

WOORDENLIJST

WOORDENLIJST

BIOLOGISCH GESLACHT

BIOLOGISCH GESLACHT: Verwijst naar de lichamelijke kenmerken op basis waarvan iemand als 'vrouwelijk' of 'mannelijk' wordt aangeduid. Het gaat om verschillende kenmerken - geslachtsklieren en geslachtscellen, chromosomen en hormonen - die inwendig en uitwendig kunnen zijn.

INTERSEKSE: Iemand met geslachtskenmerken (genitaal, gonadaal, hormonaal of chromosomaal) die variaties zijn op de tweedeling 'vrouwelijk' en 'mannelijk'. Die variaties kunnen zich bijvoorbeeld op chromosomaal niveau voordoen (XXY in plaats van XY). Sommige intersekse kenmerken zijn zichtbaar bij de geboorte, terwijl andere pas tijdens de puberteit of later ontdekt worden. Intersekse zijn mag niet verward worden met transidentiteit.

GENDERIDENTITEIT

AGENDER: Iemand die zich met geen enkel gender identificeert.

CISGENDER: Iemand die zich prettig voelt bij de genderidentiteit die overeenkomt met het bij de geboorte aangeduide gender. Bijvoorbeeld iemand van wie het biologische geslacht bij de geboorte als vrouw werd aangeduid en die zich vrouw voelt.

FLUIDE: Iemand die zich niet definieert met één vast geslacht en van wie de genderbeleving kan veranderen afhankelijk van de context, periode of plaats.

GENDERIDENTITEIT: De intieme en persoonlijke beleving van iemands gender (bv. man, vrouw, non-binair, agender of anders), al dan niet overeenkomend met het bij de geboorte aangeduide gender. Genderidentiteit staat los van seksuele oriëntatie. Het is een interne beleving die niet noodzakelijk zichtbaar is voor anderen.

NON-BINAIR: Overkoepelende term die wordt gebruikt voor personen van wie de genderidentiteit niet past in de traditionele, door de samenleving opgelegde tweedeling man/vrouw. Deze personen gebruiken onder andere het voornaamwoord 'hen'.

QUEER: Oorspronkelijk een scheldwoord dat 'vreemd' of 'afwijkend' betekent en dat de LGBTQIA+-gemeenschap zich later heeft toegeëigend om het anders-zijn van heel veel personen die tot dan toe gediscrimineerd werden omwille van hun genderidentiteit, seksuele oriëntatie en/of relatievorm, te accepteren. Queer wordt vaak gebruikt als overkoepelende term voor het hele LGBTQIA+-acroniem, maar met een meer politieke en activistische dimensie. Judith Butler geldt als een belangrijke grondlegger van de queertheorie, een academische, politieke en activistische benadering die

sociale normen deconstrueert, vaak vanuit een antikapitalistisch en anarchistisch perspectief. Ruimer verwijst queer naar iedereen die zich buiten heteronormatieve maatschappelijke kaders ontwikkelt.

TRANSGENDER: Iemand die zich prettig voelt bij een genderidentiteit die niet overeenkomt met het bij de geboorte aangeduide gender. Bijvoorbeeld iemand van wie het biologische geslacht bij de geboorte als vrouw werd aangeduid en die zich man voelt.

TRANSIDENTITEIT: Een genderidentiteit die verschilt van het bij de geboorte aangeduide gender.

GENDEREXPRESSIE

ANDROGYN: Iemand die genderexpressies gebruikt die zowel met vrouwen als met mannen geassocieerd worden, of met geen van beide.

GENDEREXPRESSIE: De manier waarop iemand zijn, haar of hun gender naar buiten toe uitdrukt, bijvoorbeeld door middel van stem, kleding, accessoires, lichaamsbehandling of kapsel.

SEKSUELE OF ROMANTISCHE ORIËNTATIE

ASEKSUEEL/AROMANTISCH: Iemand die weinig tot geen seksuele en/of romantische aantrekking ervaart. Aseksualiteit verschilt van seksuele onthouding en celibaat, die los staan van seksuele oriëntatie. **SEKSUELE ORIËNTATIE:** Verwijst naar het vermogen van iemand om fysieke en seksuele aantrekking te voelen tot een persoon of personen van een bepaald gender. Dit omvat onder meer heteroseksualiteit, homoseksualiteit en biseksualiteit, maar ook een breed spectrum aan andere oriëntaties.

BISEKSUEEL/BIROMANTISCH: Iemand die zich seksueel en/of romantisch aangetrokken voelt tot personen van zowel hetzelfde als een ander gender. Gender is hier een criterium voor aantrekking.

GAY: Iemand die zich identificeert als man en zich seksueel en/of romantisch uitsluitend aangetrokken voelt tot personen die zich identificeren als man.

HOMOSEKSUEEL: Iemand die zich seksueel en/of romantisch aangetrokken voelt tot personen van hetzelfde geslacht. Deze term kan als pathologiserend worden ervaren, aangezien homoseksualiteit tot ongeveer vijftig jaar geleden nog als een psychische aandoening werd beschouwd.

LESBIENNE: Iemand die zich identificeert als vrouw en zich seksueel en/of romantisch uitsluitend aangetrokken voelt tot personen die zich identificeren als vrouw.

PANSEKSUEEL/PANROMANTISCH: Iemand die zich seksueel en/of romantisch aangetrokken voelt tot anderen ongeacht hun gender, of voor wie gender geen criterium is voor aantrekking.

ROMANTISCHE ORIËNTATIE: Verwijst naar het vermogen van iemand om romantische gevoelens en emoties te ervaren voor een persoon of personen van een bepaald gender. Dit omvat onder meer heteroromantiek, homoromantiek en biromantiek, maar ook een breed spectrum aan andere oriëntaties.

ACRONIEMEN

FINTA: Staat voor Female, Intersex, Non-binary, Trans en Agender (Vrouw, Intersekse, Non-binair, Trans of Agender). In feministische en queerkringen wordt de term gebruikt om personen aan te duiden die door gender- en seksualiteitsnormen worden gemarginaliseerd, buiten de categorie 'vrouwen' alleen, om zo de diversiteit van identiteiten en ervaringen te erkennen.

FTM: Staat voor Female to Male. Verwijst naar een transgender persoon die bij de geboorte als vrouw werd aangeduid en transitioneert naar man. Die transitie kan evolueren naargelang de behoeften, verlangens en gevoelens van de persoon (bv. hormonen nemen). Elke transitie is uniek en is geen rechtlijnig traject van punt A naar punt B.

LGBTQIA+: Staat voor Lesbisch, Gay, Bi, Transgender, Queer, Intersekse, Aseksueel (+). Deze gemeenschap omvat personen die discriminatie ervaren vanwege hun genderidentiteit of seksuele/romantische oriëntatie. Deze ontstond vanuit de strijd voor gelijke rechten ten opzichte van heteroseksuele cisgender personen. LGBTQIA+-gemeenschapsruimtes vervullen een essentiële rol en zijn bedoeld om er samen te komen, ervaringen te delen, elkaar te helpen en herkenning te vinden bij lotgenoten die dezelfde (maatschappelijke) problemen ervaren.

LGBTQ2S: Staat voor Lesbisch, Gay, Biseksueel, Transgender, Queer & Two-Spirit. Dit acroniem wordt vooral gebruikt binnen inheemse (Noord-Amerikaanse) gemeenschappen.

MTF: Staat voor Male to Female. Verwijst naar een transgender persoon die bij de geboorte als man werd aangeduid en transitioneert naar vrouw. Die transitie kan evolueren naargelang de behoeften, verlangens en gevoelens van de persoon (bv. oestrogeen nemen). Elke transitie is uniek.

MSM: Mannen die seks hebben met mannen. Deze term wordt

veel gebruikt in wetenschappelijke literatuur over hiv/aids. Volgens Sidaction verwijst dit acroniem naar alle mannen die seks hebben met mannen, ongeacht of ze zich identificeren als heteroseksueel, biseksueel of homoseksueel.

SW: Sekswerkers. Personen die seksuele diensten aanbieden in ruil voor betaling, zelfstandig of via tussenpersonen. De term erkent het professionele karakter van deze activiteit en vermijdt waardeoordelen.

TERMEN DIE DOOR DE BETROKKEN GEMEENSCHAPPEN AFGEWEEZEN WORDEN

HERMAFRODIET: Deze term is uitsluitend van toepassing op het dierenrijk. Hermafroditisme is een biologisch fenomeen waarbij een dier morfologisch zowel mannelijk als vrouwelijke geslachtskenmerken heeft, gelijktijdig of afwisselend.

OBEES: Deze term medicaliseert en stigmatiseert zwaarlijvige mensen door hen als 'ziek' te beschouwen, waarbij de oorzaak uitsluitend in eetgewoonten zou liggen en de oplossing in vermageren. Advies om af te vallen kan leiden tot gevaarlijke afslankpraktijken en kan schadelijk zijn voor de gezondheid.

TRANSSEKSUEEL: Deze term is onjuist, aangezien mensen niet van biologisch geslacht veranderen. Bovendien is hij pathologiserend: tot ongeveer vijftig jaar geleden werd hij vermeld in classificaties van psychische aandoeningen.

DISCRIMINATIE

AGISME: Verwijst naar discriminerend gedrag ten aanzien van oudere mensen. Interpersoonlijk agisme komt voor binnen families of sociale kringen en uit zich onder meer door het negeren van de mening van ouderen bij beslissingen, of door fysiek of verbaal grensoverschrijdend gedrag en ongepaste taal.

DISCRIMINATIE: We spreken over discriminatie wanneer een persoon of een groep met een bepaald kenmerk op een minder gunstige manier wordt behandeld dan personen zonder dat kenmerk (IGVM).

GROSSOFOBIE: Verwijst naar het geheel van gedragingen, discriminaties en vormen van onderdrukking die gericht zijn tegen dikke mensen in verschillende domeinen van het dagelijks leven.

HOMOFOBIE: Verwijst naar uiteenlopende negatieve houdingen, zoals angst, haat, ongemak of wantrouwen, tegenover homoseksuele personen. Homofobe personen tolereren homoseksuele of biseksuele personen niet en bestempelen hen als 'abnormaal'. Dit uit zich vaak in afwijzing, uitsluiting en vijandigheid, en kan leiden tot verbaal en/of fysiek geweld. De term LGBTQIA+-fobie wordt gebruikt om te verwijzen naar discriminerende houdingen tegenover de gemeenschap als geheel.

RACISME: Verwijst naar het bewust of impliciet hiërarchiseren en minderwaardig maken van bepaalde sociale groepen binnen een bepaalde samenleving, op basis van een vermeende biologische of culturele 'verschillendheid' die objectief niet bestaat. Die hiërarchisering is geworteld in sociale structuren en dynamieken en houdt machtsverhoudingen en diepe ongelijkheden in stand. Het zogenaamde verschil is in werkelijkheid een sociale, historische, economische en politieke constructie die door racisme zelf wordt voortgebracht.

SEKSISME: De overtuiging dat er een hiërarchie bestaat tussen de geslachten/genders, waarbij mannen als superieur aan vrouwen worden beschouwd. Het is een discriminerende houding ten aanzien van een gender, vooral vrouwen, binnen een patriarchaal systeem. We onderscheiden vier vormen van seksisme: vijandig, gebagatelliseerd, welwillend en ambivalent seksisme.

TRANSFOBIE: Kan worden omschreven als een geheel van negatieve houdingen, ongefundeerde overtuigingen en discriminerend gedrag ten aanzien van transgender of non-binaire personen. De term omvat een breed spectrum aan gevoelens, van afwijzing tot openlijke vijandigheid.

VALIDISME: Validisme (of capacitisme) is discriminerend gedrag ten aanzien van personen met een handicap. Het betreft een waardeoordeel waarbij personen met een handicap worden afgemeten aan een veronderstelde 'norm' van validiteit.

ALGEMENE TERMEN

ACTIVITEITSGRAAD: Aandeel van de bevolking op arbeidsleeftijd dat werkt of actief werk zoekt (OESO).

ADELPHE: Iemand van wie het geslacht, het gender, de seksuele oriëntatie, de genderidentiteit en/of genderexpressie afwijkt van die van de meerderheid van de omringende samenleving

ANDROCENTRISCH: Bijvoeglijk naamwoord dat verwijst naar een perspectief waarin het mannelijke standpunt als centraal en normatief wordt beschouwd.

BEROEPSSEGREGATIE: Er zijn twee vormen: verticale en horizontale segregatie. Verticale segregatie verwijst naar de ongelijke verdeling van vrouwen en mannen over hiërarchische niveaus. Vrouwen zijn vaak oververtegenwoordigd in functies met weinig verantwoordelijkheid en een lager loon, terwijl mannen vaker te vinden zijn in functies met meer verantwoordelijkheid. Het 'glazen plafond' verwijst naar de onzichtbare barrière voor vrouwen om door te stoten naar hogere functies. Horizontale segregatie verwijst naar de concentratie van vrouwen of mannen in bepaalde sectoren of beroepen. Deze segregatie wordt beïnvloed door het gebrek aan genderdiversiteit in bepaalde studierichtingen en wordt soms versterkt door genderstereotypes of zelfs discriminatie door werkgevers (Coupié en Epiphane, 2006).

BINARITEIT: In een gendercontext verwijst dit begrip naar de voorstelling van 'man' en 'vrouw' als universele, biologische categorieën (Raz, 2021), zonder rekening te houden met andere genderidentiteiten en genderexpressies. Deze binaire indeling verhuult bovendien sociale hiërarchieën die mannelijke dominantie bestendigen.

CARE: Care is zowel een vorm van arbeid als een beleidsdomein. Als reproductieve arbeid betreft het onbetaalde zorgen en huishoudelijke taken die vrouwen voor hun gezin verrichten. Deze arbeid steunt op emotioneel werk dat voortvloeit uit de socialisatie (opvoeding) van meisjes. Care kan vertaald worden als 'zorg', 'zich ontfemen over', 'aandacht hebben voor', of 'zorgen voor'. Als betaalde arbeid omvat care de zorgberoepen, die sociaal vaak minder gewaardeerd worden. Dat blijkt uit het feit dat deze arbeid vaak wordt uitgevoerd door vrouwelijke migranten en geracialiseerde vrouwen, wat wijst op een etnische stratificatie van de arbeidsmarkt. Als overheidsbeleid maakt care het mogelijk om de zorglast van vrouwen in de gezinssfeer te verlichten door zorgarbeid voor kwetsbare personen te professionaliseren en te belonen. (gebaseerd op Scrinzi, 2021)

CHICAGO SCHOOL: In de sociologie verwijst de term 'Chicago School' naar onderzoek naar de snelle verstedelijking rond de eeuwwisseling en naar de processen van ruimtelijke toe-eigening door nieuwe migraties, uitgevoerd door sociologen en antropologen van de Universiteit van Chicago in het eerste kwart van de 20e eeuw. Deze stroming wordt gekenmerkt door zijn empirische en kwalitatieve dimensie.

CLOSET: zie 'In de kast'.

DUBBELE WERKDAG: Situatie waarin een persoon (vaak een vrouw) betaalde arbeid combineert met een zware huishoudelijke en zorglast, wat leidt tot fysieke en mentale uitputting (UN Women, genderwoordenlijst).

ESSENTIALISERING: Het reduceren van een persoon of groep tot één enkel bepalend kenmerk, vaak simplistisch of stereotiep, zoals afkomst, gender, godsdienst of fysieke eigenschap, waarbij de complexiteit en veelzijdigheid van identiteiten en ervaringen wordt genegeerd.

GEKOZEN NIET-GEMENGDEHEID: Militant instrument dat bijeenkomsten voorbehoudt aan personen die tot één of meer sociale groepen behoren die als onderdrukt of gediscrimineerd worden gezien. Personen die worden gezien als behorend tot een dominante sociale groep worden niet uitgenodigd, om de reproductie van sociale machtsverhoudingen te vermijden. (Guide une approche féministe du logement — Angela D)

GENDER: Gender is een sociale constructie, een representatie die na verloop van tijd en tussen samenlevingen kan veranderen. Het verwijst naar drie sociale fenomenen die elkaar gedeeltelijk overlappen. Het eerste is een differentiatieproces en verwijst naar de sociale codes (kenmerken, rollen, verwachtingen en normen, zowel fysiek, esthetisch, gedragsmatig als cultureel) die een samenleving passend acht voor respectievelijk heteroseksuele vrouwen en mannen, maar ook voor personen die niet in deze categorieën passen. Deze gedifferentieerde sociale codes worden doorgegeven via socialisatie. Ten tweede is gender een sociaal verschijnsel dat gebaseerd op differentiatie, classificatie en hiërarchisering volgens de gendernorm. In een binaire opvatting duidt gender een sociale hiërarchische relatie tussen mannelijk en vrouwelijk aan, die vrouwen ondergeschikt maakt en LGBTQIA+personen lange tijd marginaliseerde. In een meer-voudige opvatting van gender worden vrouwen en personen van wie de levensstijl en/of romantische/seksuele oriëntatie niet overeenkomen met heteroseksualiteit als ondergeschikt gezien. Ten derde verwijst gender naar een identiteit die door individuen en sociale groepen wordt beleefd en uitgedrukt.

GENDER MAINSTREAMING (integratie van de genderdiversiteit): Proces waarbij verschillen in gedragingen, wensen en noden tussen vrouwen en mannen systematisch worden meegenomen in wetgeving, beleid, programma's en projecten. Het betekent dat de percepties, ervaringen, kennis en belangen van zowel vrouwen als mannen de beleidsvorming bepalen, zonder te vervallen in genderstereotypering (equal brussels).

GENDERPERFORMATIVITEIT: Theorie van Judith Butler die stelt dat gender geen aangeboren biologische toestand is, maar een performatief effect dat ontstaat door herhaalde handelingen (gedrag, uiterlijk, gebaren).

GENDERSOCIALISATIE: Proces waarbij individuen genderspecifieke normen, rollen en gedragingen aanleren en internaliseren via het gezin, de school, de media, leeftijdsgenoten en instellingen.

GENDERGELIJKHEID: Verwijst naar het bestaan van gelijke rechten en kansen voor vrouwen en mannen in zowel de privésfeer als de publieke sfeer, zodat ze de mogelijkheid hebben om het leven te leiden dat ze wensen. De term kan ook breder slaan op gelijkheid in relatie tot genderidentiteit (de sociale verwachtingen en normen die geassocieerd worden met wat mannelijk en vrouwelijk is) en seksuele oriëntatie. (Raad van Europa)

GENDERGERELATEERD GEWELD (GGG): Algemene term voor schadelijke of nadelige handelingen gericht tegen een persoon of groep op basis van genderidentiteit. Deze uitdrukking wordt vooral gebruikt om te benadrukken dat structurele machtsonenwichten, gebaseerd op gender, vrouwen, maar ook seksuele en genderminderheden, in een positie plaatsen waarin ze meer gevaar lopen om het slachtoffer te worden van meerdere vormen van geweld. Wordt ook gebruikt om geweld tegen LGBTQIA+-personen te beschrijven, om te verwijzen naar discriminatie die in het bijzonder verband houdt met de normen van mannelijkheid/vrouwelijkheid en/of gender waaraan ze worden onderworpen. (UN Women 2023)

GENDERIFICATIE: Proces waarbij ruimtes, organisaties, praktijken of objecten gendergebonden kenmerken en functies krijgen of versterken, door rolverdelingen, sociale verwachtingen en institutionele normen. Het draagt bij tot de structureren van genderrelaties door het idee ingang te laten vinden dat bepaalde gebieden - huishoudelijk werk, stadsplanning, cultuur, beroepen - gendergebonden zijn. Dit mechanisme draagt bij aan het bestendigen van genderhiërarchieën (studies gendersociologie).

GENDEROPERATOR: Partij, instelling, discours, praktijk of mechanisme waardoor gendernormen worden ingevoerd, gereproduceerd of gelegitimeerd. Genderoperatoren structureren sociale relaties door gendercategorieën in te stellen: scholen, gezinnen, media, technologieën en zelfs stedelijke ontwikkelingen kunnen genderoperatoren zijn (Connell, Butler).

GLAZEN PLAFOND: Fenomeen dat vrouwen verhindert om door te stoten naar hogere functies.

HANDISTREAMING: Toepassing van mainstreaming op personen met een handicap: het systematisch integreren van hun noden en rechten in alle beleidsdomeinen en diensten.

HERTOE-EIGENING: Proces waarbij individuen of groepen de controle, het gebruik of de beheersing van een ruimte, een recht, een identiteit of een verhaal terugwinnen waarvan ze uitgesloten waren of waarin ze beperkt werden. Hertoe-eigening kan materieel zijn (bijvoorbeeld de bezetting of transformatie van een openbare ruimte door haar bewoners),

symbolisch (het opnieuw opeisen van een identiteit of woordenschat waarop vroeger een stigma rustte) of cultureel (opnieuw betekenis en zichtbaarheid geven aan gemarginaliseerde collectieve praktijken). Het is vaak een emancipatieproces dat de participatie, zichtbaarheid en inclusie van individuen of groepen in de samenleving versterkt.

HETERONORMATIVITEIT: Sociaal regime dat heteroseksualiteit oplegt als de enige normale en natuurlijke seksuele oriëntatie. Dit kan negatieve gevolgen hebben voor de mentale gezondheid, rechten en identiteit van LGBTQIA+-personen.

HETEROSEKSISME: Systeem van attitudes, vooroordelen en discriminaties dat heteroseksualiteit als een universele en legitieme norm beschouwt, terwijl het andere oriëntaties (homoseksualiteit, biseksualiteit enz.) marginaliseert of onzichtbaar maakt. Het veronderstelt dat iedereen heteroseksueel is tot het tegendeel bewezen is (SOS Homofobie).

HOMONORMATIVITEIT: Proces waarbij minderheidsseksualiteiten worden ingepast in een neoliberale logica. Dit houdt in dat de belangen van homo's en lesbiennes op één lijn worden gebracht met neoliberale belangen, in het bijzonder door de collectieve ruimtes waar seksuele praktijken plaatsvinden in zones onder te brengen (Niedergang, 2023).

HUISHOUDTIJD: Totaal van de tijd besteed aan koken, afwassen, schoonmaken, huishoudelijke taken, wassen, boodschappen doen, administratieve taken en zogenaamde semi-vrijetijd (bv. klussen, tuinieren, huisdieren verzorgen).

IN DE KAST: Situatie waarin een LGBT+-persoon zijn, haar of hun seksuele oriëntatie of genderidentiteit verbergt uit vrees voor negatieve reacties in een sociale, professionele of institutionele context.

INTERSECTIONALITEIT: Transdisciplinaire theorie die verschillende systemen van onderdrukking, dominantie en discriminatie bestudeert via hun interacties en verwevenheid in de (re)productie van sociale ongelijkheden. Het doel is om te proberen de impact te meten van meerdere vormen van discriminatie, onder meer op grond van klasse, etniciteit en gender, maar ook leeftijd, handicap en seksuele oriëntatie. Deze komen soms tegelijk voor waarbij ze elkaar versterken. De complexe onderlinge samenhang van al die identiteiten en ongelijkheden kan op individueel niveau nieuwe vormen van discriminatie creëren die de kwetsbaarheid, uitsluiting of het geweld waarmee iemand te maken krijgt, nog versterken. Deze term vindt zijn oorsprong in het zwarte feministische denken in de Verenigde Staten in de jaren 1990 en werd bedacht door theoretici Kimberlé Crenshaw en Patricia Hill Collins.

KROON: Verwijst naar de ruimtelijke structurering van het Brussels Gewest in drie concentrische zones. De Vijfhoek is het dichtbevolkte historische stadscentrum. De eerste kroon omvat de vóór 1914 verstedelijkte dichte wijken die goed

verbonden zijn met het centrum. De tweede kroon bestaat uit recentere, minder dichte wijken, die minder verbonden zijn met het centrum, vaak gescheiden van de eerste kroon door de ringlaan.

LEKKENDE PIJPLIJN: Metafoor voor financiering of beleidsmaatregelen voor het bevorderen van de tewerkstelling van vrouwen die hun effect verliezen door structurele tekortkomingen: te weinig kinderopvang, loondiscriminatie, onvrijwillig deeltijdwerk en onderbroken loopbaantrajecten. Net als bij een lekkende pijplijn komen de middelen wel aan, maar hebben ze niet de gewenste effecten omdat ze worden tegengehouden door institutionele, culturele of organisatorische obstakels. Die vaststelling wordt bevestigd door de Europese Commissie, die de kloof tussen de opgegeven participatiegraad en de realiteit opmerkt (rapport 2020-2025 over gendergelijkheid).

MAINSTREAMING: Strategie die erop gericht is een bepaald perspectief (zoals gender of handicap) structureel te integreren in alle fases van het beleidsproces - van voorbereiding tot evaluatie - om structurele ongelijkheden te corrigeren (Raad van Europa, UN Women).

MALE BREADWINNER: Engelse term die verwijst naar het kostwinnersmodel binnen het heteropatriarchale kernegezin, waarbij de man wordt beschouwd als degene die via betaalde arbeid instaat voor het gezinsinkomen en voorziet in de materiële behoeften van het gezin.

MALE GAZE: e manier waarop de werkelijkheid wordt bemiddeld door een mannelijk perspectief, waarbij vrouwenlichamen worden geënceneerd en geërotiseerd. Dit fenomeen werd onder meer belicht door Laura Mulvey in de filmtheorie (Cervulle, 2023).

MASCULINISME: Stroming die de 'belangen van mannen' verdedigt tegenover vrouwen en het feminisme (Gourarier, 2017). Daarbij wordt verondersteld dat mannen onrecht wordt aangedaan door vrouwen. Het gaat om een anti-feministische beweging die het bestaan van mannelijke dominantie ontkent (Blais, 2022).

MINORITEIT: Verwijst naar een sociale groep die, los van haar demografische omvang, in een bepaalde context in een ondergeschikte of gemarginaliseerde positie wordt geplaatst als gevolg van structurele machtsverhoudingen. In tegenstelling tot 'minderheid', dat louter een numerieke realiteit aanduidt, benadrukt 'geminoriseerd' een actief proces van onderschikking: een sociale status die voortkomt uit dominante normen, systemische discriminatie of institutionele uitsluiting. De term wordt gebruikt om te benadrukken dat de onzichtbaarheid, precariteit of marginalisering van bepaalde groepen (vrouwen, personen van kleur, LGBTQIA+-personen, zwaarlijvige mensen, personen in een kwetsbare situatie enz.) niet natuurlijk of neutraal is, maar het resultaat van ongelijke sociale verhoudingen.

NEOLIBERALISERING (van het overheidsbeleid): de prioriteit die wordt gegeven aan beleid dat aanbod, ondernemerschap

en kapitaal bevordert (Pinson, 2020). Deze beleidsoriëntering vervangt reguleringsmodellen waarin publieke actoren en openbaredienstverlening centraal staan.

ONDERDRUKKING: Discriminatie of geweld tegen een sociale groep door de dominante (politieke macht. Volgens Xavier Dunezat (2024) verwijst onderdrukking "naar fysiek geweld dat machtsverhoudingen installeert en in stand houdt".

PARITEIT: In een gendercontext verwijst dit begrip naar de gelijke aanwezigheid van vrouwen en mannen binnen een bepaalde ruimte of instantie. Het duidt op kwantitatieve gelijkheid, zonder noodzakelijkerwijs gelijkheid in macht te garanderen, ook al is dat wel een doelstelling (Fraises, 2002).

PATRIARCHAAT: Sociale organisatievorm waarbij zowel de huishoudelijke als de politieke macht wordt uitgeoefend door mannelijke gezinschefs.

PINKWASHING: Strategie waarbij steun voor LGBT+-rechten wordt gecommuniceerd voor imagedoelinden, vaak zonder echt engagement, en waarbij queeremancipatie wordt geïnstrumentaliseerd.

QUOTA: Regelgevend instrument dat een minimumdrempel of minimumpercentage voor representatie (gender, diversiteit ...) in organisaties of kandidaten vastlegt om structurele onevenwichten te corrigeren.

RECHT OP DE STAD: Recht om op een volwaardige manier deel te nemen aan het leven in de stad: toegang tot centraliteit, openbare ruimten, diensten en huisvesting, maar ook tot de productie en het bestuur van de stad (begrip ontwikkeld door Henri Lefebvre, 1968).

RECLAIM: zie 'Hertoe-eigening'

REPRODUCTIEF WERK: Vaak onbetaald werk zoals zorg, opvoeding, schoonmaken, huishoudelijke taken en toezien op het welzijn van het gezin, hoofdzakelijk verricht door vrouwen, essentieel voor het functioneren van de samenleving, maar niet opgenomen in de traditionele economische indicatoren.

SCHOOLMOEHEID: Verwijst naar kinderen, jongeren en jongvolwassenen van leerplichtige leeftijd die de school hebben verlaten en geen enkele vorm van onderwijs of school meer volgen.

SOCIALE ARBEIDSDDELING: Verdeling van rollen en functies (economisch, politiek, huishoudelijk ...) tussen individuen of groepen, die via wederzijdse afhankelijkheid sociale verbondenheid creëren. Zoals geformuleerd door Durkheim vormt die de basis van de organische solidariteit in moderne samenlevingen (Durkheim 1893).

SOCIALE REPRODUCTIE: Geheel van onbetaalde activiteiten - zorg, opvoeding, huishoudelijk en gemeenschaps-

beheer, culturele overdracht - die noodzakelijk zijn voor het voortbestaan van arbeidskrachten en sociale verbondenheid. Hoewel ze essentieel zijn voor economie en samenleving, blijven deze activiteiten vaak onzichtbaar in officiële statistieken. Ze vormen de basis voor toekomstig productief werk (genderhandboek AFD/F3E).

STEDELIJK BESTUUR: Het geheel van methoden en partijen (staat, lokale overheden, bedrijven, middenveld) die betrokken zijn bij stedelijk beheer en besluitvorming, gebaseerd op participatie, transparantie en duurzaamheid (zie studies stadsplanning, best practices) - transversaal begrip.

STUDY SPACE: (Rustige studieplek, geschikt voor individueel of groepswork, vooral populair bij studenten tijdens de blok.

PENETRATIEGRAAD: Maatstaf voor het deel van een bevolking dat gebruik maakt van of toegang heeft tot een bepaalde dienst, infrastructuur of technologie (internet, vervoer, gezondheid ...).

TEWERKSTELLINGSGRAAD: Percentage van de bevolking op arbeidsleeftijd (vaak 15-64 jaar) dat werkt.

UITSTEL VAN ZORG: Verschijnsel dat beschrijft waarom mensen om verschillende redenen (werkdruk, voorrang aan andere verantwoordelijkheden, materiële of culturele beperkingen) medische, psychologische of sociale zorg uitstellen of verwaarlozen. Dit uitstel is het gevolg van bepaalde rechten, plichten of praktische obstakels, zonder gericht te zijn op een specifieke categorie, en kan op lange termijn leiden tot gezondheidsproblemen (WHO, gender en gezondheid).

UNIVERSEEL MANNELIJK: Principe waarbij het mannelijke grammaticale geslacht wordt gebruikt als 'neutraal' geslacht en als universele norm wordt opgelegd, waardoor vrouwen, genderminderheden en niet-heterocentrische ervaringen onzichtbaar worden gemaakt.

VERVROUWELIJING VAN ONDERUIT: Proces waarbij een historisch mannelijk beroep of sector overwegend door vrouwen wordt uitgeoefend, vaak gepaard gaand met werkonzeerheid en een symbolische devaluatie van het beroep.

VIRILITEIT: Sociale constructie die veronderstelde fysieke en morele eigenschappen van mannen essentialiseert en naturaliseert, zoals moed, hardheid, stevigheid, een gespierd lichaam, uithoudingsvermogen, fysieke en seksuele prestaties, vrouwen verleiden, heteroseksualiteit, een lange penis of afstamming. (geïnspireerd op Gazalé, 2019)

ZORG: zie 'Care'

